

รูปแบบการปกครองอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช*

GOVERNMENTAL MODEL OF LAN XANG KINGDOM IN KING XETTHATHIRAT

พระวันชัย ภูริทตโต

Phra Wanchai Burithatto

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Nong Khai Campus, Thailand.

พระมหาวิเชียร ธมฺมวชิโร

Pharamaha Vichian Dhammavajiro

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีล้านช้าง

Mahamakut Buddhist University, Srilanchang Campus, Thailand.

E-mail: Wanchai.ano@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการปกครองอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช โดยศึกษาจากเอกสาร การศึกษาพบว่า พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเป็นกษัตริย์ลาวที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองให้กับอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมาก ตลอดรัชสมัยของพระองค์ ได้เผชิญกับสงครามตลอดเวลา แต่พระองค์ก็สามารถนำพาอาณาจักรล้านช้างผ่านพ้นวิกฤติได้ด้วยดี พร้อมกับการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย พระองค์จึงได้ชื่อว่าเป็นกษัตริย์ที่เล่นการเมืองว่าด้วยประเด็นทางศาสนาได้อย่างชาญฉลาด เวลาที่มีสงครามทรงทำหน้าที่เป็นจอมทัพ เวลาสงบ ทรงแสดงองค์เป็นศาสนูปถัมภ์พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชทรงปกครองอาณาจักรล้านช้างตามแบบอย่างของบุรพกษัตริย์ในอดีต โดยมีรูปแบบการปกครองแบบราชาธิปไตย มีอำญา 4 เป็นแบบแผนในการปกครอง ได้แก่ 1) ตำแหน่งในเมืองหลวง ประกอบด้วยกษัตริย์ อุปราช ราชวงศ์ ราชบุตร ทั้งสี่ตำแหน่งนี้เป็นตำแหน่งผู้ครองนครและผู้สืบสันตติวงศ์ มีคำนำหน้าว่า “เจ้า” ส่วนตำแหน่งอื่น ๆ นอกเหนือจาก 4 ตำแหน่งข้างต้น เป็นขุนนางชั้นเสนาบดี มีคำนำหน้าว่า “พญา” 2) ตำแหน่งในหัวเมืองต่าง ๆ เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเมือง เป็นตำแหน่งปกครองระดับหัวเมือง มีคำนำหน้าว่า “เพี้ย” 3) ตำแหน่งในชุมชนเล็ก เป็นตำแหน่งปกครองระดับหัวหน้าหมู่บ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการควบคุมสังคมล้านช้าง ประกอบด้วยศาสนา โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและคติความเชื่ออื่น ๆ เป็นกุศโลบายในการปกครอง กฎหมาย โดยกฎหมายของ

---

*Received: 8 January 2020 ; Revised: March 2020; Accepted: 25 April 2021

สังคมล้านช้างจะอิงกับพระพุทธศาสนา และตำนานและวรรณกรรม เป็นการสอดแทรกหลักศีลธรรม ระเบียบสังคม และบทบาทของกษัตริย์ผ่านตำนานและวรรณกรรม เพราะเนื้อหาของวรรณกรรม สามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่ายกว่ากฎหมาย

คำสำคัญ: รูปแบบการปกครอง อาณาจักรล้านช้าง พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช, อาญา 4

Abstract

The objective of this article was to study the style of governance of the Lan Xang Kingdom in the reign of King Xetthathirat by studying the documents The study found King Xetthathirat was a Lao king who created a great prosperity for the Lan Xang Kingdom. Although his reign has faced war all the time, but he was able to lead the Lan Xang Kingdom through the crisis very well together with preserving Buddhism. So he was known as a wise king who played politics on religious issues. When there was a war, he acted as a commander of the army. When there was a calmness, he showed himself as a patron. King Xetthathirat ruled over the Lan Xang Kingdom in the pace of his ancestors with a monarchy model by using the four criminal laws as follows: 1) Location in the capital consisting of kings, viceroys, dynasties, and royal sons, these four positions were the ruling positions and successors with the prefix called "Chao", the above 4 positions a nobleman with the prefix called "Phaya". 2) Positions in various cities were senior civil servants of the city, it was a governing position at the district level with the prefix called "Pia". 3) Position in a small community, it was a ruling position at the head of the village. Armed tools used to control Lan Xang society consists of religion by using Buddhist principles and other beliefs as a ploy to rule the law, the law of Lan Xang society being based on Buddhism, and the legends and literature by being inserted morality, social order, and the role of the king through legends and literature because the content of literature was easier to reach the public than the law.

Keywords: Governmental Model, Lan Xang Kingdom, King Xetthathirat, 4 Criminal Laws

บทนำ

สมเด็จพระเจ้าอภัยพุทธบวร ไชยเชษฐาธิราช หรือที่รู้จักกันในพระนาม “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช” ถือเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดพระองค์หนึ่งของชาติลาว มหาสีลา วีระวงส์ กล่าวว่า ประชาชาติลาวได้เข้าตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดน ซึ่งเป็นประเทศลาวภาคเหนือทุกวันนี้ ตั้งแต่สมัยขุนลอ นับแต่นั้นมา มีพระมหากษัตริย์ลาวเสวยราชสมบัติในนครเขียงทองสืบต่อกันมาอีกถึง 22 พระองค์ จนมาถึงสมัยเจ้าฟ้าจ๋ม คิดเป็นเวลาานานถึง 500 ปีเศษ (มหาสีลา วีระวงส์, 2535) ถ้านับลำดับกษัตริย์ล้านช้างในตอนทีรวมเป็นอาณาจักรเดียว เริ่มตั้งแต่สมัยพระยาสุวรรณคำผง (พ.ศ. 1859) จนถึงสมัยพระไชยองค์แก้ว (พ.ศ. ไม่แน่นอน) พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงเป็นกษัตริย์ลาวลำดับที่ 11 (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549) พระองค์ทรงเป็นผู้นำแห่งอาณาจักรล้านช้าง ผู้สถาปนารุงศรีสัตนาคนหุตให้เป็นศูนย์กลางอารยธรรม และเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านช้างเข้าไว้ด้วยกัน ประวัติศาสตร์สันนิษฐานว่า พระไชยเชษฐาธิราชเป็นพระญาติหรือพระนัดดาในพระนางจิระประภา เจ้านางหลวงแห่งอาณาจักรล้านนา (วิกิพีเดีย, 2561)

สมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช นับได้ว่าเป็นสมัยหนึ่งของประวัติศาสตร์ลาว ที่มีความรุ่งเรืองมากท่ามกลางวิกฤติการณ์ที่เกิดขึ้นรอบด้าน ชาวลาวนับถือพระองค์ว่าทรงเป็นมหाराช และทรงเป็นวีรกษัตริย์ที่สำคัญในประวัติศาสตร์ลาว พระองค์ได้ทรงประกอบพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่สำคัญไว้หลายประการ โดยเฉพาะด้านพระพุทธศาสนา โปรดให้มีการสร้างและบูรณะปูชนียสถานในพระพุทธศาสนาหลายแห่ง เช่น ทรงสร้างหอพระแก้วเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกต ซึ่งได้ทรงอัญเชิญมาจากอาณาจักรล้านนา และทรงสร้างพระเจดีย์โลกจุฬามณี (พระธาตุหลวง) ที่นครเวียงจันทน์ ทรงสถาปนาพระธาตุศรีสองรักร่วมกับอาณาจักรอยุธยาที่เมืองด่านซ้าย ทรงปฏิสังขรณ์พระธาตุพนมที่เมืองนคร (นครพนม) เป็นต้น (ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน, 2561) ส่วนในด้านการปกครองนั้น ตลอดรัชกาลของพระองค์ ได้เผชิญกับสงครามตลอดเวลา แต่พระองค์ก็สามารถนำพาอาณาจักรล้านช้างผ่านพ้นวิกฤติได้ด้วยอุบายวิธี ในขณะที่เดียวกันพระองค์ได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาควบคู่ไปด้วย โดยการให้ความอุปถัมภ์ในการสร้างวัดวาอาราม การสร้างพระพุทธรูป และการบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุเป็นจำนวนมาก นับว่าพระองค์เล่นการเมืองว่าด้วยประเด็นทางศาสนาได้อย่างชาญฉลาด (มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์, 2553) “เล่น” ได้สอดคล้องกับบทบาทของกษัตริย์ลาว ที่เวลาที่มีสงครามทรงทำหน้าที่เป็นจอมทัพ เวลาสงบ ทรงแสดงองค์เป็นศาสนูปถัมภ์ (กัมพล จำปาพันธ์, 2552) เหตุนี้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงเป็นวีรกษัตริย์ที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงจากคนชาติลาว และเป็นกษัตริย์เพียงไม่กี่พระองค์ของลาวที่ได้รับการยอมรับจากคนไทย ชาวลาวได้สร้างอนุสาวรีย์ของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชตั้งเด่นเป็นสง่าอยู่เบื้องหน้าพระธาตุหลวง จน

กลายเป็นสัญลักษณ์ของชาติลาวมาถึงปัจจุบัน จึงเป็นประเด็นที่น่าศึกษาว่า รูปแบบการปกครองสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช มีรูปแบบการปกครองอย่างไร จึงสามารถนำพาอาณาจักรล้านช้างให้เจริญรุ่งเรืองจนตลอดรัชสมัยของพระองค์

อาณาจักรล้านช้าง

คำว่าลานช้างหรือล้านช้าง หมายถึง ดินแดนที่เป็นประเทศลาวปัจจุบันนี้ คือ นับแต่ตอนเหนือของประเทศลาวลงมาตามลุ่มแม่น้ำโขงตอนหลวงพระบางทั้งสองฝั่ง เรียกว่าดินแดนลานช้าง คู่กับดินแดนลานนาซึ่งอยู่ตอนเหนือของประเทศไทยในปัจจุบัน เหตุที่ดินแดนตอนนี้ได้ชื่อว่าลานช้างนั้น เพราะบริเวณดินแดนตอนนี้เต็มไปด้วยภูเขาและป่า เป็นที่เล่นที่อยู่อาศัยของช้าง ซึ่งเรียกว่า “ลานหรือเล่น” คือสนามเล่นของช้าง จึงเรียกว่าลานช้าง ต่อมากำว่าลานช้างเพี้ยนเป็น “ล้านช้าง” ซึ่งหมายความว่า มีช้างล้านตัว นักปราชญ์ของลาวจึงผูกศัพท์เป็นภาษาบาลีว่า “กรุงศรีสัตนาคนหุต” ซึ่งแปลว่า ช้างสิบแสนหรือช้างล้านตัว คำว่า ลานช้างจึงกลายเป็นล้านช้าง ตามความหมายของกรุงศรีสัตนาคนหุต คือช้างล้านตัวนั่นเอง ตามรูปศัพท์เดิมคือลานช้าง คำว่า ลาน หมายถึงที่ราบเตียน (เล่น) เป็นที่เล่นหรือสนามเล่น ถ้าเป็นเล่นช้างเล่นก็เรียกว่า “เล่นช้าง” ม้าเล่นเรียกว่า “เล่นม้า” ล้านช้างคู่กับดินแดนลานนา ซึ่งเป็นเล่นสำหรับใช้ทำนา จึงเรียกว่า “ลานนา” และเรียกคู่กันว่า “ดินแดนลานนา-ลานช้าง” ต่อมาดินแดนทั้งสองแห่งนี้เรียกเพี้ยนเป็น “ล้านนา-ล้านช้าง” (อุทัย เทพสิทธิ, 2509)

ในแง่ประวัติศาสตร์ อาณาจักรล้านช้างเริ่มขึ้นตั้งแต่ในปี พ.ศ.1896 พระเจ้าฟ้ารุ่งทรงทำสงครามตีอาณาจักรเวียงจันทน์หลวงพระบาง หัวเมืองพวนทั้งหมด ตลอดจนหัวเมืองอีกหลายแห่งในที่ราบสูงโคราชเข้าร่วมเป็นอาณาจักรเดียวกัน ภายใต้การช่วยเหลือของกษัตริย์เขมร ก่อตั้งเป็นอาณาจักรล้านช้างขึ้นบนดินแดนที่ตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างลุ่มแม่น้ำโขงกับเทือกเขาอันนัม มีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองเชียงตุง-เชียงทอง เป็นอาณาจักรที่รุ่งเรืองในทุกด้าน หลังจากสถาปนาเมืองเชียงตุง-เชียงทอง แล้ว พระเจ้าฟ้ารุ่งทรงรับพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ (นิกายเถรวาท) จากราชสำนักเขมรมาเป็นศาสนาประจำชาติ และได้อัญเชิญพระบาง เป็นพระพุทธรูปศิลปะลพบุรีจากราชสำนักเขมรมายังล้านช้าง เจ้าฟ้ารุ่งทรงเปลี่ยนชื่อเป็น “เมืองหลวงพระบาง”

เมื่อพระเจ้าฟ้ารุ่งสิ้นพระชนม์ พระยาสามแสนไทไตรภูวนาถ โอรสของพระเจ้าฟ้ารุ่งได้ขึ้นครองราชย์ต่อ อาณาจักรล้านช้างเริ่มต่ำต้อยเพราะสงครามแย่งชิงอำนาจและเกิดกบฏต่าง ๆ นานนับร้อยปี จนถึง พ.ศ. 2063 พระโพธิสารราชเจ้าขึ้นครองราชย์ และรวบรวมแผ่นดินขึ้นใหม่ให้เป็นปึกแผ่นและให้ย้ายเมืองหลวงของอาณาจักรล้านช้างไปอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ เพื่อให้ไกลจากการรุกรานของ

สยาม และสร้างความเจริญให้กับอาณาจักรล้านช้างเป็นอย่างมากและทรงมีสายพระเนตรยาวไกล ทรงโปรดให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชพระราชโอรสไปครองอาณาจักรล้านนา เพื่อเป็นการคานอำนาจพม่า ครั้นเมื่อพระเจ้าโพธิสารราชเจ้าเสด็จสวรรคต พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเสด็จกลับมาล้านช้าง และทรงอัญเชิญพระแก้วมรกตจากเชียงใหม่ไปยังเวียงจันทน์ ในรัชสมัยของพระองค์พระพุทธศาสนาทรงมีความเจริญรุ่งเรืองมาก ทรงสร้างวัดพระธาตุหลวง หรือที่เรียกว่า “พระธาตุเจดีย์โลกจุฬามณี” และสร้างวัดพระแก้วขึ้นเพื่อประดิษฐานพระแก้วมรกต

หลังแผ่นดินพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช อาณาจักรล้านช้างมีกษัตริย์ปกครองสืบทอดกันมาหลายรัชกาล เจริญสูงสุดในรัชกาลพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ถือว่าเป็นยุคทองแห่งอาณาจักรล้านช้าง พระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ที่ตั้งมั่นอยู่ในทศพิธราชธรรมและเป็นที่นับถือของประชาชน หลังสมเด็จพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชสวรรคตแล้ว ล้านช้างแตกออกเป็น 3 อาณาจักร คือ อาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง อาณาจักรล้านช้างเวียงจันทน์ และอาณาจักรล้านช้างจำปาศักดิ์ โดยตกอยู่ภายใต้ของประเทศเพื่อนบ้าน รวมทั้งจีน เวียดนาม และสยาม กองทัพสยามพิชิตหัวเมืองลาวตอนเหนือลงได้ จึงได้ผนวกหลวงพระบางเข้าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของตน ราชวงศ์เหียนของเวียดนามแผ่อำนาจยึดครองลาวทางตอนกลางของแม่น้ำโขงรอบๆ นครเวียงจันทน์ จนถึง พ.ศ. 2322 กองทัพสยามเข้ายึดครองแผ่นดินล้านช้างที่แตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักรได้ทั้งหมด (ชนิด ศุภชลาศัย, 2561) ในปี ค.ศ. 2436 ฝรั่งเศสเข้ายึดครองอาณาจักรล้านช้างฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง (ประเทศลาว) ทำให้อาณาจักรล้านช้างล่มสลายตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

ประวัติพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช พระนามเดิมว่า “เจ้าเชษฐาวังโส” เป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ของพระเจ้าโพธิสารราช พระมารดาพระนามว่า ยอดคำทิพย์ เป็นพระราชธิดาของพระเมืองเกษเกล้าพระเจ้าแผ่นดินนครเชียงใหม่ ทรงประสูติเมื่อปีมะเมีย เดือนอ้าย แรม 9 ค่ำ วันอาทิตย์ (เวลาเที่ยง) จุลศักราช 896 พ.ศ. 2077 (มหาสิลา วีระวงส์, 2535)

ในวัยเยาว์ เจ้าฟ้าเชษฐาวังโส ได้รับการเลี้ยงดูเป็นอย่างดีจากพระราชบิดาและพระราชมารดา ตลอดทั้งการศึกษาเล่าเรียน พระองค์ทรงมีจิตใจใฝ่ในการศึกษาเล่าเรียน ฉลาดหลักแหลม มีจิตใจเอื้ออารี (เจริญ ตันมหาพราน, 2553) และมีจิตใจเมตตาในพระพุทธศาสนา ตามแบบอย่างของพระเจ้าโพธิสารราช พระราชบิดา

หลังจากสมเด็จพระเมืองเกษเกล้า เจ้าแผ่นดินเชียงใหม่ (ล้านนา) เสด็จสวรรคต ในเวลานั้น ข้าราชการในเมืองเชียงใหม่ เกิดแตกแยกความคิดเป็นสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งต้องการจะไปเชิญเจ้าฟ้าเพชรเมืองเชียงตุงมาครองเมืองเชียงใหม่ แต่เจ้าชายเพชรทรงแฐ อีกรายหนึ่งได้ประชุมกันและมีความเห็นพ้องกันว่า สมควรไปกราบทูลขอเจ้าเชษฐวังโส โอรสแห่งเมืองเชียงทอง (ล้านช้าง) ที่ประสูติแต่เจ้าหญิงยอดคำทิพย์ พระธิดาของพระเมืองเกษเกล้า มาสืบราชสมบัติแห่งเมืองเชียงใหม่ จึงได้พากันไปเฝ้าพระยาโพธิสาร ที่เมืองเชียงทอง นำความทั้งหมดขึ้นกราบทูล พระเจ้าโพธิสารหาได้ขัดข้องแต่ประการใด จึงได้โปรดให้ตกแต่งจัดขบวนแห่เจ้าเชษฐวังโสไปยังเมืองเชียงใหม่ ซึ่งขณะนั้นยังทรงพระเยาว์ มีพระชนมายุ 14 ชันษาเท่านั้น หลังจากเจ้าไชยเชษฐวงศ์เสด็จถึงกรุงล้านนา บรรดาเสนาอำมาตย์พร้อมใจกันราชาภิเษกเจ้าเชษฐวงศ์ แล้วถวายพระนามว่า “พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช” ขึ้นครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินของล้านนา เพื่อเป็นสิริมงคลในการเสวยราชสมบัติของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชนั้น เสนาอำมาตย์จึงได้ไปอัญเชิญพระมหามณีนรัตนปฏิมากรแก้วมรกต ที่ประดิษฐานอยู่ที่เมืองลำปาง มาประดิษฐานไว้ที่เมืองเชียงใหม่ หลังพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินของล้านนาได้ไม่นาน ได้มีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้น อันนำไปสู่ความวุ่นวายภายในราชสำนัก กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2093 พระเจ้าโพธิสารราช พระเจ้าแผ่นดินแห่งล้านช้าง ได้เสด็จไปคล้องช้างป่าที่สนามห้วยยอด หัวเวียง ช้างพระที่นั่งทานกำลังช้างเถื่อนไม่ได้ ก็ล้มลงทับพระวรกาย หลังจากนั้น 7 วัน พระเจ้าโพธิสารราชก็สวรรคต

เมื่อพระเจ้าโพธิสารราชสวรรคต บรรดาขุนนางข้าราชการในเมืองเชียงทอง แตกแยกกันเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายหนึ่งยกท้าวท่าเรือเป็นเจ้านครเชียงทอง ครองอาณาเขตตั้งแต่เมืองเชียงทองลงไปถึงเมืองเชียงคาน ส่วนอีกรายหนึ่งยกท้าวรวงศ์เป็นเจ้าเมืองเชียงทอง ครองอาณาเขตตั้งแต่เวียงจันทน์ลงไปจนถึงเมืองสีทันดร และทั้งสองฝ่ายก็เตรียมที่จะทำสงครามต่อกัน แต่ยังมีอำมาตย์อีกจำนวนหนึ่งเห็นว่าการบ้านเมืองเกิดความวุ่นวาย จึงได้ไปอัญเชิญพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชมาเมืองเชียงทอง พระไชยเชษฐาได้หารือกับเสนาอำมาตย์ว่า จะไปทำการฉานปกิจศพพระราชบิดาที่เมืองเชียงทอง ส่วนภรรยาบ้านเมืองของเชียงใหม่ได้มอบให้พระยาแกวกราช ผู้เป็นลุงให้เป็นผู้รักษาราชการชั่วคราว ในการเสด็จเมืองเชียงทอง พระองค์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกต ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่วัดบุปผาราม (วัดสวนดอก) พระพุทธสิหิงส์ พระบุษยรัตน์ พระแซกคำ พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์กลับไปด้วย (เจริญ ตันมหาพาราน, 2553)

ขณะนั้นได้เกิดเหตุการณ์วุ่นวายขึ้น กล่าวคือ เมืองปากห้วยหลวง (อำเภอโพธิ์ชัย จังหวัดหนองคาย) ซึ่งเป็นเมืองลูกหลวง มีพระยาเวียง แสนมะโรง มารดาพระล้านช้าง และกวางด้ามฟ้า เป็นหัวหน้า เมื่อทราบข่าวการสวรรคตของพระเจ้าโพธิสารราช จึงคิดกบฏแข็งข้อ พระไชยเชษฐาธิราชทราบดังนั้น จึงได้แต่งตั้งให้พระยาศรีสัตถุธรรมไตรโลก ยกทัพไปปราบปรามกองทัพของเมืองปากห้วยหลวง

และสามารถปราบกบฏได้ เมื่อพระองค์จัดการบ้านเมืองให้สงบแล้ว จึงได้จัดพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระราชบิดา เมื่อพระราชทานเพลิงพระบรมศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว บรรดาเสนาอำมาตย์ราชมนตรี และพระสงฆ์ทั้งหลาย ได้อภิเษกพระไชยเชษฐาธิราชขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินปกครองนครเชียงใหม่ ถวายพระนามว่า “พระอุภัยภูธรบรรดิษไชยเชษฐาภูวนาถาธิปัตศรีสัตนาคนหุต” เพราะเหตุที่ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน 2 พระนครในเวลาเดียวกัน คือ นครเชียงใหม่ (กรุงล้านนา) และนครเชียงใหม่ (กรุงล้านช้าง)

ปี พ.ศ. 2094 (จุลศักราช 913) พระไชยเชษฐาธิราช ได้แจ้งไปยังนครเชียงใหม่ว่าพระองค์ไม่อาจกลับคืนไปครองเมืองเชียงใหม่ได้ ขอมอบให้พระนางเจ้าจिरระประภาเป็นผู้ดูแลแทน ฝ่ายเสนาอำมาตย์เมืองเชียงใหม่ ไม่อยากอยู่เป็นเมืองขึ้นแก่ล้านช้าง เกิดวิวาทแก่งแย่งกันเป็นใหญ่ จนเกิดเป็นศึกกลางเมือง พระไชยเชษฐาธิราชจึงมีพระราชโองการสั่งให้พระยาเมืองแพร่กับพระยานคร และพระยาหัวเวียง ยกกำลังขึ้นไปปราบปราม จนเหตุการณ์สงบเรียบร้อย

ปี พ.ศ. 2096 (จุลศักราช 915) เสนามนตรีเมืองเชียงใหม่ ได้พร้อมกันไปอัญเชิญพระเมกุฎี ผู้เป็นเชื้อสายพระเจ้าเม็งราย ซึ่งยังทรงผนวชอยู่ให้ลาผนวช แล้วอภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน พระเมกุฎียังมีความเกรงกลัวพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช จึงแต่ทูตนำเครื่องบรรณาการไปยังกรุงหงสาวดี (ตรงกับรัชกาลของพระเจ้าบุเรงนอง) ขอเป็นเมืองออกของพม่า พระไชยเชษฐาธิราชทรงทราบว่าพระเมกุฎีแย่งชิงราชสมบัติเมืองเชียงใหม่ และนำเมืองเชียงใหม่ไปขึ้นต่อพม่า จึงได้ยกพลโยธาขึ้นไปตีเมืองเชียงใหม่ โดยยกกองทัพไปทางเมืองเชียงแสน ให้พระยาเกียรติเป็นทัพหน้า ตีเอาเมืองเชียงแสนได้ ฝ่ายพระเมกุฎีทราบข่าวว่าพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยกกองทัพตีเชียงใหม่ ได้แต่งม้าเร็วมาสาสน์ไปแจ้งแก่ทางกรุงหงสาวดี ให้ส่งกำลังทหารมาช่วย ทัพพม่าได้ยกกองทัพมาทันป้องกันเมืองเชียงใหม่ ก่อนที่ทัพพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจะมาถึง แม้ทัพพม่าได้มีสาสน์ถึงพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชว่า “กรุงล้านนานครเชียงใหม่ เป็นเมืองออกของพม่า ขอให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยกกองทัพกลับไปเสีย”

เมื่อเหตุการณ์เป็นเช่นนี้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชจึงได้ถอยทัพมาตั้งอยู่ที่เมืองเชียงของ แล้วแต่งสาสน์ตอบพม่าไปว่า “กรุงล้านนานครเชียงใหม่ นั้น เป็นสิทธิอันชอบธรรมของข้าพเจ้า ด้วยพระราชมารดาของข้าพเจ้าเป็นพระราชธิดาของพระเมืองเกษเกล้า กษัตริย์ผู้ครองนครเชียงใหม่ เมื่อพระองค์สวรรคตแล้ว พวกเสนาอำมาตย์ได้อัญเชิญข้าพเจ้าขึ้นเสวยราชสมบัติครองนครเชียงใหม่ ตามราชประเพณีต่อมา” ฝ่ายพม่าเมื่อได้รับราชสาสน์แล้ว ได้มีสาสน์อัญเชิญให้พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชกลับเข้าไปครองนครล้านนาเชียงใหม่อีก แต่พระองค์ไม่เสด็จเข้าไป ด้วยเกรงว่าจะเป็นอุบายของพม่า เนื่องจากมีพม่าอยู่ในนครนั้นจำนวนมาก จึงได้ยกทัพกลับกรุงล้านช้าง พม่าได้แต่งตั้งให้พระเมกุฎีครองนครเชียงใหม่ ทรงพระนามว่า พระเจ้าเมกุฎีสุททิวังค์ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547)

พระไชยเชษฐาธิราช เสด็จครองเชียงใหม่อยู่ 2 ปี แต่ภายหลังไม่อาจนำพาล้านนาคืนมาอยู่ได้อำนาจของล้านช้างได้อีก เนื่องจากเกิดความแตกแยกระหว่างเหล่าเสนาอำมาตย์กลุ่มต่าง ๆ ในราชสำนักเชียงใหม่ พร้อมกับการแทรกแซงของพม่า จึงเป็นเรื่องยากที่จะรักษาทั้งอาณาจักรล้านช้างและล้านนาให้รอดพ้นจากการคุกคามของพม่าในเวลาเดียวกันได้ พระองค์จึงเสด็จกลับมารักษาอาณาจักรล้านช้างเพียงแห่งเดียว (สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์, 2535) ต่อมาไม่นานล้านนาก็ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าร่วมสองศตวรรษ บรรดาขุนนางชาวล้านนาซึ่งหลายคนที่เกี่ยวข้องกับพระไชยเชษฐาธิราชได้หลบหนีมายังหลวงพระบาง และนำเอาอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านนามาเผยแพร่ยังหลวงพระบางและเวียงจันทน์ในเวลาต่อมา

ปี พ.ศ. 2103 (จุลศักราช 922) พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทรงพิจารณาเห็นว่า นครเชียงทองเป็นที่คับแคบ ไม่กว้างขวาง และอีกประการหนึ่งอยู่ในทางเดินของพม่า ซึ่งกำลังเป็นศัตรูกับนครเชียงทองพิจารณาเห็นว่าเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองใหญ่ มีที่ทำมาหากินกว้างขวาง อุดมด้วยข้าวปลาอาหารสมควรจะตั้งเป็นมหานครได้ จึงได้ปรึกษากับเสนามนตรีทั้งหลาย เเสนามนตรีเห็นดีด้วย ดังนั้นจึงทรงมอบเวนนครเชียงทองให้พระสังฆเจ้าอยู่เฝ้ารักษา พร้อมด้วยพระบาง ส่วนพระองค์ได้อัญเชิญพระแก้วมรกตและพระแชกคำกับราชสมบัติทั้งหมด แล้วยกจตุรงค์เสนาลงมาอยู่นครเวียงจันทน์ และขนานนามนครเวียงจันทน์ว่า “พระนครจันทบุรีศรีสัตนาคนหุตอุมราชธานี” (ทองสีบ สุภะมาร์ค, 2528) พงศาวดารหลวงพระบางกล่าวว่า พระไชยเชษฐาธิราช ทรงตั้งนามราชธานีว่า “จันทบุรีศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาว” (พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ, 2549) ส่วนนครเชียงทองนี้ เรียกว่า “นครหลวงพระบาง” เพราะเหตุว่าพระบางยังสถิตอยู่ที่นี่ ในการตั้งราชธานีแห่งใหม่นี้ พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้แยกเอาพระญาติวงศ์ฝ่ายล้านนามาตั้งอยู่ฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตรงข้ามกับนครเวียงจันทน์ และพระราชทานนามเมืองว่าศรีเชียงใหม่ (ปัจจุบันคืออำเภอศรีเชียงใหม่ จังหวัดหนองคาย) ภายหลังจากตั้งเวียงจันทน์แล้ว พระราชกรณียกิจอันดับแรกคือ วางแผนผังก่อสร้างกำแพงเมือง ก่อด้วยอิฐสูงถึง 10 คอก มีเนินดินอยู่รอบเมืองด้านในแบ่งออกเป็นสามชั้น ชั้นนอกเป็นป้อมปราการน้อยใหญ่ มีประตูเข้า 2 ด้าน คือ ด้านตะวันออกกับด้านตะวันตก นับว่าเป็นกำแพงเมืองที่มั่นคงแข็งแรง ใช้ป้องกันนครเวียงจันทน์มาหลายสมัย ต่อจากนั้น พระองค์ทรงสร้างมหาปราสาทราชวังหลวงขึ้นใหม่ สร้างหอพระแก้วมรกตและพระแชกคำอย่างวิจิตรพิสดาร รวมทั้งสร้างวัดกลางพระราวีง (เจริญ ต้นมหาพราณ, 2553) และสร้างพระธาตุหลวงซึ่งถือเป็นสถาปัตยกรรมชั้นยอดเยี่ยมของลาว

การย้ายราชธานีมาตั้งอยู่ที่เวียงจันทน์นั้น พระราชบิดาของพระองค์อาจจะเคยคิดไตร่ตรองมาแล้วก็เป็นได้ เพราะการย้ายนั้นมีเหตุผลในแง่การเปลี่ยนดุลอำนาจในภูมิภาค ทั้งในด้านประชากร

เศรษฐกิจและยุทธศาสตร์ อีกทั้งนครหลวงพระบางตั้งอยู่ในเส้นทางเดินทัพของพม่า ซึ่งกำลังแผ่ขยายอิทธิพลในภูมิภาคนี้มากขึ้นทุกขณะ

รูปแบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

รูปแบบการปกครองอาณาจักรล้านช้างก่อนสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชยังไม่ค่อยชัดเจนและคลุมเครือ แต่เมื่อสังคml้านช้างได้ผ่านการพัฒนาการทางการเมืองมาอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน เมื่อมาถึงสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ทำให้ภาพของการปกครองของสังคml้านช้างเป็นภาพที่ชัดเจนขึ้น และมีรูปแบบที่เป็นระบบกว่าในช่วงแรก ๆ ซึ่งการปกครองของล้านช้างในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชโดยภาพรวม เป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย มีรูปแบบจัดตำแหน่งการปกครองแบบอาญาสี่ (จารุบุตร เรื่องสุวรรณ, 2521) ดังนี้

ก. ตำแหน่งในเมืองหลวง ซึ่งเป็นเอกราชหรือเป็นประเทศราช ได้แก่

1. ประมุขของรัฐ มีฐานะเป็นกษัตริย์ ดังนั้น จึงใช้คำนำหน้าว่า “พระเจ้า”
2. อุปราช เป็นตำแหน่งรองของกษัตริย์
3. ราชวงศ์ เป็นตำแหน่งลำดับที่สาม
4. ราชบุตร เป็นตำแหน่งลำดับที่สี่

ทั้ง 4 ตำแหน่งนี้ อยู่ในราชวงศ์หรือตระกูลเดียวกัน ซึ่งเรียกว่า อาญาสี่ หรือ อัญญาสี่

5. เมืองแสน

6. เมืองจันทน์ สองตำแหน่งนี้จะทำหน้าที่เกี่ยวกับต่างประเทศหรือต่างเมือง และกิจการสำคัญ

เช่น การรักษาความสงบ ตลอดจนงานตุลาการ

7. เมืองขวา

8. เมืองกลาง

9. เมืองซ้าย สามตำแหน่งนี้ จะทำหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการรักษาบัญชีไพร่พล และดูแล

นักโทษ

10. เมืองคูก

11. เมืองฮาม สองตำแหน่งนี้จะทำหน้าที่คุมกำกับตารางขังนักโทษ

12. นาเหนือ

13. นาใต้ สองตำแหน่งนี้ มีหน้าที่จัดหาเสบียงขึ้นยุ้งฉาง ออกเดินเก็บส่วย เก็บเงินภาษีอากร

ไพร่พล

14. ชาเนตร

15. ชานนท์ สองตำแหน่งนี้จะทำหน้าที่เป็นเสมียนของเมืองแสน เมืองนนท์

16. ชาบัตติต จะทำหน้าที่เป็นพนักงานที่จะต้องอ่านท้องตราที่ส่งไปเมืองใหญ่ และอ่านประกาศคำสั่งของเจ้าเมือง อ่านประกาศแข่งน้ำในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาธิฐาน

ข. ตำแหน่งในหัวเมืองต่าง ๆ

มีโครงสร้างหรือองค์การแบบเดียวกับในเมืองหลวง แต่อาจเรียกชื่อต่างกันไปบ้าง เช่น ประมุขหรือหัวหน้า เรียกว่า เจ้าเมือง ตำแหน่งในลำดับที่ 1 ถึง 4 ข้างต้น มักจะเป็นเชื้อสายหรือวงศ์ญาติของเจ้าเมือง ตำแหน่งในลำดับที่ 5 ถึง 16 เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของเมือง เป็นคณะกรรมการเมือง หรือตำแหน่งประจำ มีคำนำหน้าว่า “เพี้ย”

ค. ตำแหน่งในชุมชนเล็ก

1. หัวฝ่าย หรือ นายเส้น เทียบกับตำแหน่งนายอำเภอ

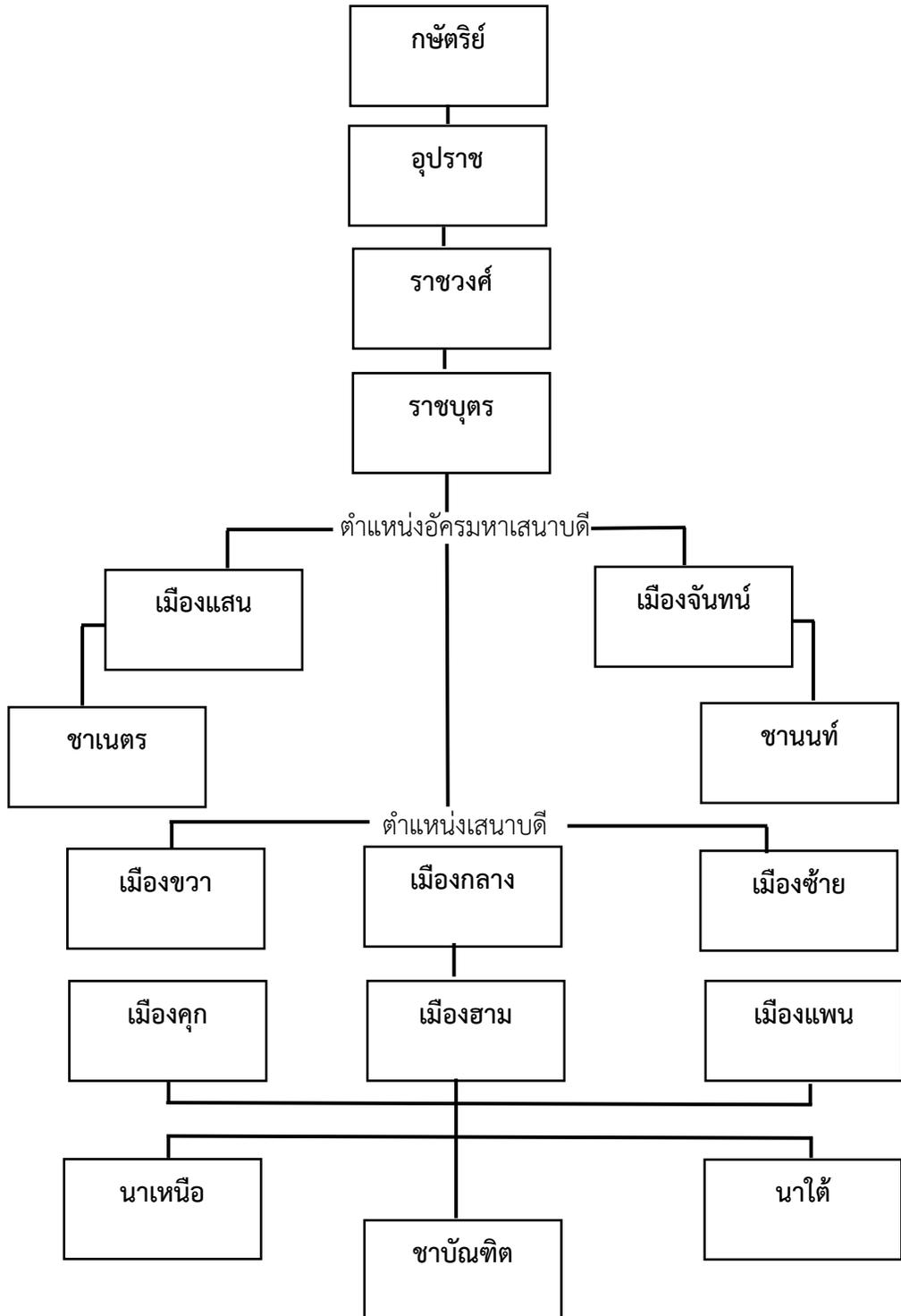
2. ตาแสง หรือ นายแขวง เทียบกับตำแหน่งกำนัน

3. นายบ้าน หรือ กวนบ้าน เทียบกับตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

4. จำบ้าน เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อาจมีหลายคนก็ได้

ตำแหน่งทั้ง 4 นี้ เป็นตำแหน่งที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ นายกวนบ้านจะเป็นตำแหน่งขุนนางโบราณ หรือหัวหน้าหมู่บ้าน หลังจากดินแดนของเวียงจันทน์ล้านช้างบางส่วนตกเป็นประเทศราชของสยามในปี พ.ศ.2322 แล้ว รัฐบาลสยามก็ยังคงอนุโลมให้ลาวใช้การปกครองระบบอาญาสี่ต่อไป หัวเมืองลาวฝั่งขวาได้ยกเลิกระบบอาญาสี่หลังปฏิรูปการปกครองพุทธศักราช 2444 ส่วนหัวเมืองลาวฝั่งซ้ายนั้นได้ใช้เรื่อยมาจนถึงยุคสถาปนาราชอาณาจักรลาวในสมัยสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ จากนั้นมีการแต่งตั้งพระราชอิสริยยศสมเด็จพระเจ้าฟ้าองค์มกุฎราชกุมารขึ้น เพื่อสืบทอดรัชทายาทจากฝ่ายวังหลวงตามอิทธิพลที่ได้รับจากศักดินาฝรั่งเศส และระบบอาญาสี่ได้ถูกยกเลิกไปโดยปริยายหลังการประกาศสละราชบัลลังก์ของสมเด็จพระเจ้าศรีสว่างวัฒนาเมื่อปี พ.ศ. 2518 (हनาน อัน, 2562) ระบบการปกครองสมัยอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช สามารถเขียนเป็นแผนผังได้ ดังนี้

แผนผังแสดงระบบการปกครองของอาณาจักรล้านช้างสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช

(ที่มา: ปิยฉัตร สินธุสะอาด)

ส่วนเครื่องมือในการควบคุมสังคมนั้น ในสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ก็ยังคงใช้เครื่องมือที่ กษัตริย์ในยุคก่อน ๆ นั่นก็คือ ศาสนา กฎหมาย และตำนานและวรรณ การควบคุมคนในสังคมล้านช้าง ในยุคแรก ๆ ใช้ศาสนาผสมผสานกับความเชื่อแบบดั้งเดิม คือ ความเชื่อเรื่องผีฟ้าผีแถน ซึ่งความเชื่อ ดังกล่าวออกมาในรูปแบบของฮีต-คอง ในฮีตสิบสองบางฮีตจะเป็นการผสมผสานความเชื่อทางศาสนา พุทธกับความเชื่อเรื่องผี ครั้นมาถึงสมัยพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ก็ยังใช้ฮีตคองและคำสอนทาง พระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม โดยพระองค์ได้ทรงยึดหลักทศพิธราชธรรมในการปกครอง และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา จะเห็นว่า ในยุคของพระเจ้าไชยเชษฐา ธิราช เป็นยุคทองของพระพุทธศาสนา พระองค์ได้สร้างพระ วัด และบูรณปฏิสังขรณ์พระธาตุเจดีย์ไว้ มากมาย

สำหรับการนำพระพุทธศาสนามาใช้ประโยชน์ในการเป็นเครื่องมือควบคุมสังคมนั้น โดยเน้นคำ สอนในเรื่องการรักษาศีล กฎแห่งกรรม ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ชาตินี้ชาติหน้า และนรกสวรรค์ นอกจากนี้ ยังได้นำจารีต คือฮีตคองต่าง ๆ ที่ปรากฏและปฏิบัติสืบทอดมาตั้งแต่โบราณ มาผสมกับบทลงโทษทาง ศาสนา พัฒนาจนกลายเป็นกฎหมาย กฎหมายในยุคแรก ๆ ของสังคมล้านช้างจะมีขึ้นเพื่อควบคุมให้อยู่ ร่วมกันในสังคมอย่างสงบและมีระเบียบ ดังนั้น ผู้ปกครองจึงกำหนดกฎข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ในการ ดำเนินชีวิตร่วมกัน กฎหมายที่ใช้ในสมัยของพระเจ้าโพธิสารราชเจ้า คือกฎหมายโคสธาราษฎร์ และ กฎหมายฉบับนี้ ยังเป็นกฎหมายที่พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชนำไปใช้ในล้านนา ในสมัยทรงปกครองล้านนา สันนิษฐานว่า ในสมัยของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ก็คงนำกฎหมายฉบับนี้มาใช้กับสังคมล้านช้าง แต่อาจ มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสังคม โดยกฎหมายของสังคมล้านช้างจะอิงกับพระพุทธศาสนา คือ ข้อ ห้ามส่วนใหญ่จะมีสาระสำคัญตรงกับหลักเบญจศีล และบางฉบับนำหลักธรรมของศาสนาใช้ในการ ตัดสินปัญหา หรือเป็นเกณฑ์ในการกำหนดความผิดทางกฎหมาย ทั้งนี้ เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์และความ เป็นธรรมให้ตัวกฎหมาย ประการสุดท้าย ใช้ตำนานหรือวรรณกรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม เพราะวรรณกรรมล้านช้างส่วนใหญ่ จะมีโครงเรื่องเกี่ยวกับกษัตริย์ ซึ่งเนื้อหาในตำนานหรือวรรณกรรม ได้สอดแทรกการปฏิบัติตนของคนในสังคม และการสร้างความชอบธรรมให้กับกษัตริย์ ทำให้ประชาชน ให้ความเคารพและเชื่อฟังกษัตริย์ การสร้างวรรณกรรมหรือตำนานเพื่อเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม เพราะเนื้อหาของวรรณกรรมสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่ายกว่ากฎหมาย (ปิยฉัตร สินธุสะอาด, 2540)

สรุป

สมเด็จพระเจ้าอภัยพุทธบวร ไชยเชษฐาธิราช หรือที่รู้จักกันดีในพระนาม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราช ถือเป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดพระองค์หนึ่งของชาติลาว ทรงเป็นผู้นำแห่งอาณาจักรล้านช้าง ผู้สถาปนากรุงศรีสัตนาคณหุตให้เป็นศูนย์กลางอารยธรรม และเป็นศูนย์รวมศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านช้างเข้าไว้ด้วยกัน ในยุคสมัย

พระพุทธศาสนาในยุคของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช นับว่ามีความเจริญถึงขั้นขีดสุด ทรงได้สร้างวัดสำคัญมากมาย ที่สำคัญที่สุดคือ การสร้างองค์พระธาตุหลวงขึ้นมาใหม่ให้ใหญ่โตมโหฬารสมกับที่เป็นปูชนียสถานคู่แผ่นดินพระราชอาณาจักร และได้สร้างวัดในกำแพงเมืองอยู่ประมาณ 120 วัด และยังได้สร้างวัดพระแก้ว ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานของพระแก้วมรกต ที่นำมาจากเมืองเชียงใหม่ ในสมัยนี้ได้มีการแต่งวรรณกรรมหลายเรื่อง เช่น สังสินชัย การเกิด พระลักพระราม เป็นต้น รูปแบบการปกครองของพระเจ้าไชยเชษฐาธิราช เมื่อนำมาวิเคราะห์จะเห็นได้ว่า พระองค์ได้ใช้รูปแบบการปกครองแบบอย่างของกษัตริย์ล้านช้างในอดีตคือ แบ่งตำแหน่งการปกครองแบบอาญาสี่ คือ กษัตริย์ อุปราช ราชวงศ์ และราชบุตร ซึ่งเป็นตำแหน่งการปกครองในเมืองหลวง นอกจากนี้ ยังมีตำแหน่งการปกครองในหัวเมืองต่าง ๆ และตำแหน่งการปกครองในชุมชนเล็ก ๆ ส่วนเครื่องมือในการควบคุมสังคมนั้น คือ ศาสนา กฎหมาย และตำนานและวรรณกรรม

เอกสารอ้างอิง

- กัมพล จำปาพันธ์. (2552). ภาพลักษณ์พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชในประวัติศาสตร์ไทย-ลาว. *ศิลปวัฒนธรรม*, 30(12), 74-97.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2520). *ของดีอีสาน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.
- จารุบุตร เรื่องสุวรรณ. (2521). ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบการปกครองของชาวอีสานสมัยเก่า. *วารสารวัฒนธรรมไทย*, 7, 3-4.
- เจริญ ตันมหาพราน. (2553). *มหาราช 2 แผ่นดิน*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วน รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- ชนิด ศุภธยาลัย. (2555). *อาณาจักรล้านช้าง*. เรียกใช้เมื่อ 3 ตุลาคม 2561 จาก <https://shorturl.asia/DBngH>.
- ทองสีบ สุภะมาร์ค. (2528). *พงศาวดารลาว*. กรุงเทพมหานคร : องค์การค้าของคุรุสภา.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2547). *ราชอาณาจักรลาว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม.

- ปิยฉัตร สีนุสสะอาด. (2540). สังคมล้านช้างตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 21 ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 23. ใน *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ. (2549). *งานค้นคว้าเรื่องชนชาติไทย*. กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- มหาสีลา วีระวงส์. (2535). *ประวัติศาสตร์ลาว*. แปลโดยสมหมาย เปรมจิตต์. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มาร์ติน สจ๊วต-ฟอกซ์. (2553). *ประวัติศาสตร์ลาว*. แปลโดยจิราภรณ์ วิญญูรัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- วิกิพีเดีย. (2561). *สมเด็จพระเจ้าอภัยพุทธบวร ไชยเชษฐาธิราช*. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2561 จาก <https://shorturl.asia/Rjr8p>.
- ศูนย์ข้อมูลข่าวสารอาเซียน. (2558). *ประวัติศาสตร์ สปป.ลาว*. เรียกใช้เมื่อ 11 ตุลาคม 2561 จาก http://www.asean thai.net/mobile_detail.php?cid=50&nid=4456.
- สุรสวัสดิ์ สุขสวัสดิ์. (2535). *จากหลวงพระบางถึงเวียงจันทน์*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- หนาน อัน. (2561). *ทำเนียบคักดินาลาว - อาญา 4*. เรียกใช้เมื่อ 14 มกราคม 2562 จาก <https://shorturl.asia/d4bTQ>.
- อุทัย เทพสิทธิธา. (2509). *ความเป็นมาของไทย-ลาว*. พระนคร : สำนักพิมพ์สาส์นสวรรค์.